

Manifestations of discrimination in the process of exercising one's right to social security

Прояви дискримінації у процесі реалізації особами права на соціальне забезпечення

Aliona Burka

Key words:

discrimination, differentiation, social security, pension, insurance payments.

Ключові слова:

дискримінація, диференціація, соціальне забезпечення, пенсійне забезпечення, страхові виплати.

Постановка проблеми та її актуальність. Рівноправність є найважливішою основою будь-якого демократичного суспільства, що прагне до соціальної справедливості та поваги прав людини. Проте часто принцип рівноправності порушується внаслідок дискримінації. Нині дискримінація є одним із найбільш серйозних і широко поширених порушень прав людини, як в Україні, так і у всьому світі. Людей можуть дискримінувати через їх вік, інвалідність, етнічну належність, походження, політичні переконання, расу, релігію, стать, сексуальну орієнтацію, мову, культуру та з багатьох інших причин¹. Як наслідок, дискримінація призводить до численних порушень прав людини в різних сферах суспільного життя: у процесі працевлаштування, освіти, соціального забезпечення, у сфері охорони здоров'я тощо.

Необхідно наголосити на тому, що проблема дискримінації не є новою і, незважаючи на багатовікову історію запобігання та протидії їй, вона досі продовжує залишатися актуальною та набувати нових проявів, форм.

Питання проявів, запобігання, протидії дискримінації нині є предметом дослідження багатьох науковців. З правового погляду це питання активно досліджується у галузі трудового права, податкового, цивільного, сімейного тощо. Проте, якщо говорити про дискримінацію у праві соціального забезпечення, то суттєві доробки з цього питання відсутні, що, власне, і зумовлює потребу й актуальність такого дослідження.

Метою є дослідження проявів дискримінації у процесі реалізації особами права на соціальне забезпечення на основі правового аналізу вітчизняної судової практики.

Виклад основного матеріалу. На національному рівні основним нормативно-правовим актом, що закріплює принцип заборони дискримінації у будь-якій сфері, є Конституція України, яка визначає пріоритет загальнолюдських цінностей, закріплює принцип соціальної справедливості, утверджує демократичний і гуманістичний вибір громадян України, показує прихильність до загальновизнаних норм міжнародного права².

У ст. 24 Конституції України визначено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками³.

На міжнародному рівні гарантії рівності та заборони дискримінації, або т. зв. «антидискримінаційні стандарти», закріплені у Загальній декларації прав людини (ст. 1, 2 і 7)⁴; у Міжнародному пакті про громадянські

¹ Discrimination and Intolerance. Council of Europe. Official site. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/discrimination-and-intolerance> (дата звернення: 26.01.2020).

² Правові аспекти рівності жінок і чоловіків у сфері соціального забезпечення. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_48 (дата звернення: 01.02.2020).

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.02.2020).

⁴ Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 29.01.2020).

та політичні права (ст. 2, 3 і 26)⁵; у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (ст. 2 і 3)⁶; у Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації⁷; у Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок⁸; у Конвенції про права осіб з інвалідністю⁹; у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 14)¹⁰, а також у Протоколі № 12 до неї; у Європейській соціальній хартії (переглянутій)¹¹; у Рамковій конвенції про захист прав національних меншин (ст. 4)¹² тощо.

Що ж до самого визначення «дискримінації», то український законодавець у ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» розуміє під дискримінацією ситуацію, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами та свободами в будь-якій формі, встановленій законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними¹³.

Подібне роз'яснення терміна «дискримінація» надає і Комітет ООН з прав людини – незалежний експертний орган, що спостерігає за виконанням Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права.

Формами дискримінації відповідно до ст. 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» є: пряма дискримінація; непряма дискримінація; підбурювання до дискримінації; пособництво у дискримінації; утиск.

Аби краще дослідити ситуацію щодо протидії та, відповідно, захисту порушених прав осіб у сфері соціального забезпечення в Україні та з'ясувати, чи існує дискримінація у сфері соціального забезпечення і в яких формах вона проявляється на практиці, необхідно проаналізувати вітчизняну судову практику.

Правовий аналіз ряду судових рішень надав можливість визначити, що основними підставами для звернення до суду були: 1) відмова у призначенні та виплаті грошової допомоги згідно з п. 7-1 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»¹⁴; 2) здійснення виплати пенсії без врахування перерахунку¹⁵; 3) невплата допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам¹⁶; 4) відмова у призначенні пенсії за віком на пільгових умовах¹⁷; 5) неврахування до страхового стажу окремого періоду при оформленні пенсії за віком¹⁸; 6) відмова у призначенні

⁵ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 30.01.2020).

⁶ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. База даних «Законодавство України». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 30.01.2020).

⁷ Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 25.01.2020).

⁸ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 25.01.2020).

⁹ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 26.01.2020).

¹⁰ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 26.01.2020).

¹¹ Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03 травня 1996 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 28.01.2020).

¹² Рамкова конвенція про захист прав національних меншин від 01 лютого 1995 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (дата звернення: 29.01.2020).

¹³ Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 29.01.2020)

¹⁴ Рішення Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 23 січня 2018 р. у справі № 442/8553/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71769811> (дата звернення: 25.01.2020).

¹⁵ Постанова Ленінського районного суду м. Миколаєва від 18 червня 2015 р. у справі № 22-а/489/196/15. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45732683> (дата звернення: 26.01.2020).

¹⁶ Постанова Коростишівського районного суду Житомирської області від 28 квітня 2017 р. у справі № 280/738/16-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66675983> (дата звернення: 27.01.2020).

¹⁷ Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 13 березня 2018 р. у справі № 816/310/18. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72732926> (дата звернення: 01.02.2020).

¹⁸ Рішення Деснянського районного суду міста Києва від 23 липня 2018 р. у справі № 754/16103/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75522849> (дата звернення: 29.01.2020).

пенсії за вислугу років¹⁹; 7) нездійснення страхової виплати відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»²⁰. Необхідно також зазначити, що усі позови були спрямовані або до відділення управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України, або до управління Пенсійного фонду України.

Особливістю цієї категорії справ є те, що при прийнятті рішень судді активно посилаються на норми міжнародного права (Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Загальної декларації прав людини) та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є офіційним джерелом права²¹. Так, основними рішеннями Європейського суду з прав людини, що беруться до уваги, є: рішення ЄСПЛ у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства» (*Willis v. the United Kingdom*), рішення ЄСПЛ у справі «Пічкур проти України», рішення ЄСПЛ «Тлімменос проти Греції» (*Thlimmenos v. Greece*).

У справі «Вілліс проти Сполученого Королівства» (*Willis v. the United Kingdom*) встановлено, що дискримінація означає поведження з особами у різний спосіб, без об'єктивного та розумного обґрунтування, у відносно схожих ситуаціях²², ця сама позиція була наведена у рішенні «Пічкур проти України». Відмінність у ставленні є дискримінаційною, якщо вона не має об'єктивного та розумного обґрунтування, іншими словами, якщо вона не переслідує легітимну ціль або якщо немає розумного співвідношення між застосованими засобами та переслідуваною ціллю²³.

У справі «Тлімменос проти Греції» (*Thlimmenos v. Greece*) ЄСПЛ наголосив, що згідно зі ст. 14 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод право не зазнавати дискримінації у користуванні правами, гарантованими Конвенцією, порушується, коли Держави ставляться по-різному до осіб в аналогічних ситуаціях, не забезпечуючи об'єктивного та розумного виправдання. Однак це не єдиний аспект заборони дискримінації у ст. 14 Конвенції. Право не зазнавати дискримінації у користуванні правами, гарантованими Конвенцією, також може бути порушене, коли Держави, не маючи об'єктивних і розумних підстав, не застосовують різний підхід до осіб, які перебувають у ситуаціях, що істотно відрізняються²⁴.

При здійсненні правового аналізу судових рішень було звернено увагу на те, що під час вирішення питання наявності чи відсутності у діях відповідача ознак дискримінації судді насамперед визначали, чи належать ті чи інші дії до категорії таких, що не визнаються дискримінаційними (відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації»), оскільки важливо правильно визначити, є це дискримінація чи диференціація, адже у праві соціального забезпечення принцип єдності та диференціації є одним із основних.

Якщо у своєму рішенні суд доходив висновку про наявність факту дискримінації, то у всіх проаналізованих судових рішеннях було підтверджено саме факт непрямой дискримінації, ситуації, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними²⁵.

¹⁹ Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 23 травня 2018 р. у справі № 820/3046/18. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74257137> (дата звернення: 31.01.2020).

²⁰ Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 16 квітня 2018 р. у справі № 805/1984/18-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73703331> (дата звернення: 02.02.2020).

²¹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 01.02.2020).

²² Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства» від 11 червня 2002 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_170 (дата звернення: 31.01.2020).

²³ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пічкур проти України» Справа «Пічкур проти України» від 07 листопада 2013 р. заява № 10441/06. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_984 (дата звернення: 29.01.2020).

²⁴ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Тлімменос проти Греції» (*Thlimmenos v. Greece*) від 06 квітня 2000 р. заява № 34369/97. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=199> (дата звернення: 28.01.2020).

²⁵ Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 29.01.2020).

Також було встановлено, що однією з поширених за останні роки є категорія справ за участю внутрішньо переміщених осіб, яку, у свою чергу, можна поділити ще на дві підкатегорії: 1) справи щодо підтвердження страхового стажу та 2) здійснення страхових виплат. Розглянемо їх більш детально.

У справах про підтвердження страхового стажу судді доходили висновку про те, що вимоги управління Пенсійного фонду України щодо підтвердження трудового стажу, які є цілком виправданими у звичайній ситуації, оскільки формально базуються на положеннях Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затвердженого постановою КМУ від 12 серпня 1993 р. № 637, та мають на меті підтвердження тривалості роботи на посадах і роботах, указаних у трудовій книжці, становлять дискримінаційне поводження щодо внутрішньо переміщених осіб, які не можуть надати відповідні документи, а отже, за такого підходу автоматично позбавляються права на пенсійне забезпечення.

У таких ситуаціях дії відповідача були явно непропорційними, тобто вчиненими без дотримання необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких було спрямоване це рішення (дія), та визнавалися проявом непрямой дискримінації.

Інша підкатегорія справ пов'язана із нездійсненням страхових виплат внутрішньо переміщеним особам, які постраждали внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання^{26,27}.

Аналізуючи відмову управління Фонду соціального страхування України у поновленні страхових виплат у зв'язку зі скасуванням довідки внутрішньо переміщеної особи, судді вважали, що відповідач діяв не у передбачений законом спосіб, порушуючи право позивача на отримання страхових виплат, незаконно примушуючи осіб (позивачів) отримувати довідку ВПО, тоді як вона не може бути їм видана, оскільки вони мають конкретне зареєстроване місце проживання. У діях відповідача вбачалися ознаки непрямой дискримінації щодо позивачів і відсутність єдиного підходу до виплати страхових виплат громадянам України згідно з чинним законодавством. Окрім цього, відповідач фактично своїми діями ставив у залежність отримання позивачами страхових виплат від його реєстрації як ВПО, коли вони вже такими особами не були.

Варто також наголосити на тому, що на практиці непоодинокими є випадки, коли у задоволенні позову було відмовлено внаслідок того, що позивачі не достатньо вдало обґрунтували, в чому конкретно полягала дискримінація. До прикладу: 1) порівняння позивачем свого становища з іншими пенсіонерами, які перебувають на обліку в Управлінні пенсійного фонду України, за ознакою належності їх до одного соціального прошарку (пенсіонерів) є лише узагальнюючою ознакою і не може свідчити про об'єктивно наявну дискримінаційну ознаку; 2) посилання на те, що особа зазнала обмеження у визнанні та реалізації права на перерахунок пенсії державного службовця, оскільки іншому державному службовцю такий перерахунок було здійснено, тощо.

Висновки. Отже, можна констатувати, що в Україні дискримінація у сфері соціального забезпечення осіб все ж таки існує, особливо, що стосується правовідносин, які виникають із приводу пенсійного забезпечення та здійснення страхових виплат внутрішньо переміщеним особам, які постраждали внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, на підставі Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Основною формою дискримінації, з якою суди зустрічаються на практиці, є непряма дискримінація, що створює додаткові складнощі у процесі захисту порушених прав та інтересів. Насамперед складність полягає тому, що саме формулювання правових норм дозволяє неоднозначно застосовувати їх на практиці щодо різних категорій осіб; по-друге, непряму дискримінацію буває важко відрізнити від диференціації чи дій, що не визнаються дискримінаційними; по-третє, позивачу вкрай проблематично довести факт її наявності. Тому вважаємо, що керування принципом верховенства права, застосування норм міжнародного-правових актів і практики ЄСПЛ під час розгляду справ про порушення прав та інтересів у сфері соціального забезпечення, спричинених дискримінаційними діями, і надалі є просто необхідним і дозволяє/дозволить ухвалювати об'єктивні та справедливі судові рішення.

²⁶ Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 15 листопада 2018 р. у справі № 0540/9202/18-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77907094> (дата звернення: 28.01.2020).

²⁷ Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 31 липня 2018 р. у справі №805/4198/18-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75665376> (дата звернення: 28.01.2020).

Анотація

У статті досліджено прояви дискримінації у процесі реалізації особами свого права на соціальне забезпечення. Здійснено аналіз судової практики та визначено основні підстави звернення до суду. Встановлено, що основною формою дискримінації у сфері соціального забезпечення осіб є непряма дискримінація, яка найчастіше зустрічається у правовідносинах, що виникають із приводу пенсійного забезпечення та здійснення страхових виплат внутрішньо переміщеним особам, які постраждали внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Summary

The article analyzes the manifestations of discrimination in the process of exercising one's right to social security. The case law has been analyzed and the main reasons for applying to court have been identified. It has been established that the main form of discrimination in the field of social security is indirect discrimination, which is most common in the legal relations concerning the provision of pensions and insurance payments to internally displaced people having been harmed as a result of an accident at work and occupational disease.

Використана література:

1. Discrimination and Intolerance. Council of Europe. Official site. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/discrimination-and-intolerance> (дата звернення: 26.01.2020).
2. Правові аспекти рівності жінок і чоловіків у сфері соціального забезпечення. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_48 (дата звернення: 28.01.2020).
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.11.2017).
4. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголош. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 29.01.2020).
5. Міжнародний пакт про громадські та політичні права від 16 грудня 1966 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 30.01.2020).
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. База даних «Законодавство України». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 30.01.2020).
7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 01.02.2020).
8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 31.01.2020).
9. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 26.01.2020).
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 27.01.2020).
11. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03 травня 1996 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 29.01.2020).
12. Рамкова конвенція про захист прав національних меншин від 01 лютого 1995 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (дата звернення: 30.01.2020).
13. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 29.01.2020).
14. Рішення Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 23 січня 2018 р. у справі №442/8553/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71769811> (дата звернення: 25.01.2020).
15. Постанова Ленінського районного суду м. Миколаєва від 18 червня 2015 р. у справі №22-а/489/196/15. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45732683> (дата звернення: 26.01.2020).

16. Постанова Коростишівського районного суду Житомирської області від 28 квітня 2017 р. у справі № 280/738/16-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66675983> (дата звернення: 27.01.2020).
17. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 13 березня 2018 р. у справі № 816/310/18. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72732926>
18. Рішення Деснянського районного суду міста Києва від 23 липня 2018 р. у справі № 754/16103/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75522849> (дата звернення: 29.01.2020).
19. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 23 травня 2018 р. у справі № 820/3046/18. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74257137> (дата звернення: 31.01.2020).
20. Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 16 квітня 2018 р. у справі № 805/1984/18-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73703331> (дата звернення: 02.02.2020).
21. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 01.02.2020).
22. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства» від 11 червня 2002 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_170 (дата звернення: 31.01.2020).
23. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пічкур проти України» Справа «Пічкур проти України» від 07 листопада 2013 р. заява № 10441/06. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_984 (дата звернення: 29.01.2020).
24. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Тлімменос проти Греції» (Thlimmenos v. Greece) від 06 квітня 2000 р. заява № 34369/97. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=199> (дата звернення: 28.01.2020).
25. Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 15 листопада 2018 р. у справі №0540/9202/18-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77907094> (дата звернення: 28.01.2020).
26. Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 31 липня 2018 р. у справі №805/4198/18-а. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75665376> (дата звернення: 28.01.2020).

Aliona Burka,

Assistant of the Department of Private Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University